

Юрій Олексійович Митропольський
(до дев'яносторіччя від дня народження)

З січня 2007 року виповнюється 90 років від дня народження видатного вченого в галузі математичної фізики, теорії нелінійних коливань і диференціальних рівнянь, дійсного члена Національної академії наук України та Російської академії наук, іноземного члена Болонської академії наук, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка у Львові, заслуженого діяча науки України, радника Президії НАН України, почесного директора Інституту математики НАН України, директора Міжнародного математичного центру НАН України Юрія Олексійовича Митропольського.

Юрій Олексійович народився в селі Шишаки Кобеляцького повіту Полтавської губернії (нині Гоголівського району Полтавської області). У 1918 році сім'я Митропольських переїхала до Києва. Тут у 1932 році Юрій Олексійович екстерном закінчив семирічну школу і з того часу розпочав свою трудову діяльність. У 1932–1936 роках він працює на Київському консервному заводі. У 1936 році вступив до 9-го класу Київської середньої школи № 70, яку закінчив з відзнакою у 1938 році. У тому ж році Юрій Олексійович стає студентом фізико-математичного факультету Київського університету. Одночасно з навчанням в універ-

ситеті Юрій Олексійович працює вчителем математики середньої школи. Його навчання було перервано війною — Юрій Олексійович встиг закінчити лише три курси університету. 7 липня 1941 року його призивають до служби в Червоній Армії. Невдовзі, у листопаді 1941 року, згідно з наказом Міністра оборони СРСР, йому надають відпустку для завершення навчання — Юрій Олексійович закінчує у 1942 році Казахський університет, а потім — Рязанське артилерійське училище (м. Талгар). З квітня 1943 року Юрій Олексійович бере участь у бойових діях на фронтах другої світової війни. Він нагороджений бойовими орденами — орденом Червоної Зірки (двічі).

У 1946 році після демобілізації з лав Червоної армії Юрій Олексійович прийшов до Київського університету, щоб зустрітись з академіком Миколою Миколайовичем Боголюбовим, який на той час був деканом механіко-математичного факультету. Детально розпитавши Юрія Олексійовича про курси, які він слухав в Казахському університеті, Микола Миколайович погодився взяти його до себе в аспірантуру, але порадив піти працювати молодшим науковим працівником до його відділу нелінійної механіки в Інституті будівельної механіки Академії наук (нині Інститут механіки НАН України ім.С.Тимошенка). Так розпочалась довготривала наукова співдружність Юрія Олексійовича і Миколи Миколайовича. Роки навчання та наукової праці під керівництвом академіка М.М.Боголюбова — одного з фундаторів нині всесвітньо відомої Київської школи з нелінійної механіки, стали для Юрія Олексійовича великою школою наукової творчості і життя.

Працюючи у відділі нелінійної механіки Інституту будівельної механіки, Юрій Олексійович за допомогою асимптотичних методів Крилова-Боголюбова почав досліджувати резонансні явища в нелінійних коливних системах з повільно змінними параметрами. За короткий час Юрій Олексійович написав і захистив спочатку кандидатську дисертацію на тему „Дослідження резонансних явищ в нелінійних системах із змінними частотами“ (1948), а згодом — і докторську дисертацію „Повільні процеси в нелінійних коливних системах з багатьма ступенями вільності“ (1951).

З 1950 року Ю.О.Митропольський працює в Інституті математики — спочатку старшим науковим співробітником, потім завідувачем відділу математичної фізики (1953–1999), заступником директора з наукової роботи (1956–1958), директором Інституту (1958–1987), почесним директором (з 1987 і понині). У 1954 році Юрія Олексійовича затверджено в званні професора за спеціальністю „математична фізика“. У 1958 році

Його обрано членом-кореспондентом АН УРСР, у 1961 році — дійсним членом АН УРСР, а в 1984 році — дійсним членом АН СРСР.

За час своєї більш як 50-річної наукової діяльності Ю.О.Митропольський отримав фундаментальні результати з розвитку асимптотичних методів нелінійної механіки, якісних методів теорії диференціальних рівнянь та їх застосувань. Його наукові результати, монографії, лекції та наукові доповіді є яскравим свідченням широти знань Юрія Олексійовича з математики і механіки, глибини його досліджень.

Наукові результати Ю.О.Митропольського можна віднести до таких основних наукових напрямків: створення і математично строго обґрунтування алгоритмів побудови асимптотичних розв'язків нелінійних диференціальних рівнянь, що описують нестационарні коливні процеси; розробка методу дослідження одночастотних процесів в коливних системах; дослідження систем нелінійних диференціальних рівнянь, що описують коливні процеси в гіроскопічних та сильно нелінійних системах; розвиток теорії інтегральних многовидів в нелінійній механіці та дослідження стійкості; розробка методу усереднення та асимптотичних методів для рівнянь з повільно змінними параметрами, а також рівнянь з недиференційовними та розривними правими частинами, рівнянь із запізненням, рівнянь із частинними похідними та рівнянь у функціональних просторах; розробка методу усереднення для розв'язання задачі про розділення рухів; розвиток методу прискореної збіжності; розвиток теорії звідності лінійних диференціальних рівнянь з квазіперіодичними коефіцієнтами.

Характерною рисою наукової діяльності Ю.О.Митропольського є глибокий теоретичний аналіз, застосування теоретичних результатів до впровадження — розв'язання актуальних задач народного господарства. Тим, хто обрав для себе шлях у науку, він часто повторював: „У науці немає теорії заради самої лише теорії. Пізнання природи має за мету підкорення її сил людині“. Вся його наукова діяльність підтверджує цей постулат. Результати Ю.О.Митропольського знайшли широке застосування при розв'язанні багатьох важливих проблем і задач сучасної фізики, механіки, гідродинаміки, космічної навігації тощо. Загальновідомими стали „асимптотичний метод Крилова-Боголюбова-Митропольського“ та „метод інтегральних многовидів Боголюбова-Митропольського“.

Працюючи директором Інституту математики НАН України, Юрій Олексійович доклав багато зусиль для його розвитку: в Інституті були створені нові наукові відділи і лабораторії та підтримано розвиток нових напрямів у математиці. Діяльність Ю.О.Митропольського на посаді директора Інституту сприяла також тому, що Інститут математики НАН

України став провідним математичним центром не лише України, а й одним з провідних на теренах колишнього Радянського Союзу.

У 1961–1963 роках Ю.О.Митропольський був головою Бюро Відділення фізико-математичних наук АН УРСР, у 1963–1993 роках — академіком-секретарем Відділення математики, механіки і кібернетики АН УРСР, членом Президії АН УРСР, з 1993 року і донині він є радником Президії НАН України. На цих посадах він віддає багато сил науково-організаційній роботі, спрямованій на розвиток математики, механіки і кібернетики в Україні. Юрій Олексійович брав участь у створенні Інституту прикладних проблем механіки і математики НАН України у Львові, Інституту прикладної математики і механіки НАН України в Донецьку, математичного відділення Фізико-технічного інституту низьких температур НАН України у Харкові, а також Обчислювального центру АН УРСР, реорганізованого згодом в Інститут кібернетики НАН України.

Ю.О.Митропольський приділяє велику увагу вихованню молодого покоління математиків. Свою педагогічну діяльність він розпочав вчителем математики в середній школі, а потім понад 40 років (1949–1989) працював за сумісництвом на кафедрі інтегральних і диференціальних рівнянь Київського університету. Дбаючи про підготовку науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, він підготував 98 кандидатів на 25 докторів наук.

Багато часу та сил Юрій Олексійович приділяє редакційно-видавничій діяльності. Він — один з ініціаторів і відповідальний редактор видання в Україні повного зібрання в трьох томах наукових праць академіка М.М.Крилова, вибраних наукових праць академіка М.М. Боголюбова, під його редакцією виходили в світ збірки наукових праць Інституту математики АН УРСР та збірки матеріалів міжнародних наукових конференцій, які впродовж 1961–1986 рр. регулярно проводив Інститут математики НАН України. Починаючи з 1952 року, він — член редколегії, з 1958 року — заступник головного редактора, а з 1967 року — головний редактор „Українського математичного журналу“. За цей час журнал став найавторитетнішим науковим виданням з математики в Україні: нині він перевидається англійською мовою за кордоном. Юрій Олексійович є одним з головних редакторів журналу „Нелінійні коливання“ (з 1998 р.), членом редколегій вітчизняних журналів „Доповіді НАН України“ (з 1961 р.), „Вісник НАН України“ (з 1971 р.) та закордонних журналів „Nonlinear Analysis“, „Nonlinear Dynamics“, „International Journal of Nonlinear Sciences and Numerical Simulation“, „International Journal of Nonlinear Mechanics“.

Наукова, науково-організаційна та педагогічна діяльність Ю.О.Митропольського високо оцінена: у 1986 році йому присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і Золотої Зірки „Серп і молот“, за видатні заслуги в галузі теорії нелінійних коливань і нелінійних диференціальних рівнянь йому присуджено Ленінську премію (1965), премії НАН України імені М.М.Крилова (1969), імені М.М.Боголюбова (1993), імені М.О.Лаврентьєва (1999), він удостоєний звання „Заслужений діяч науки УРСР“ (1967), двічі — звання лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (1980, 1996). Ю.О.Митропольський нагороджений орденом Жовтневої Революції (1971), орденом „Трудового Червоного Прапора“ (1977), Золотою медаллю імені О.М.Ляпунова АН СРСР (1986), Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1984), медаллю „Ветеран праці“ (1986), орденами князя Ярослава Мудрого V ступеня (1996), Богдана Хмельницького (2001), Ярослава Мудрого IV ступеня (2002) та багатьма медалями. Він також нагороджений Почесною Грамотою „За особливі заслуги перед Київським національним університетом імені Тараса Шевченка“ (2000), удостоєний звання „Почесний Соросівський професор“ (1995). Ю.О.Митропольський — Почесний доктор Київського національного університету імені Тараса Шевченка (1999), член наглядової ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1992), дійсний член Українського товариства „Інтелект нації“ (1999).

Ю.О.Митропольський користується великим авторитетом і повагою як в Україні, так і за її межами. Його обрано іноземним членом однієї з найстаріших академій Європи — Болонської академії наук, нагороджено срібною медаллю Чехословацької академії наук „За заслуги перед наукою і людством“ (1977), орденом „Дружби народів“ (1984) та „Медаллю Дружби“ (2000) В'єтнамської Соціалістичної Республіки.

Юрію Олексійовичу незабаром виповниться 90 років. Він, як завжди, активно працює: багато пише (монографії, навчальні посібники, спогади), консультує, цікавиться останніми новинами, у спілкуванні — завжди дуже уважний, привітний, доброзичливий.

Побажаємо Юрію Олексійовичу доброго здоров'я і нових творчих успіхів в його багатогранній науковій і науково-організаційній діяльності.